

JAROSLAV LUDVÍKOVSKÝ

LIST KARLA IV. COLOVI DI RIENZO DO VĚZENÍ

Cola di Rienzo, syn římského krčmáře, strávil svá mladá léta v Anagni a teprve v 20. roce svého života dosáhl po návratu do Říma vzdělání notářského, projevuje neobyčejné nadání řečnické a žhavý zájem o římské dějiny, živený poznáváním římských starožitností a čtením římských historiků Livia, Sallustia, Valeria Maxima a básníků s Vergiliem v čele. Sám Petrarca byl okouzlen při setkání s Colou di Rienzo v Avignoně roku 1343 jeho výmluvností a plány na obnovu slávy Říma a sjednocení Itálie. Jmenován papežem Klimentem VI. písařem římské komory postavil se v čelo odboje proti diktatuře římské šlechty. Dne 19. května 1347 vypudil s pomocí několika přátel z Kapitolu senátory z rodu Orsini a Colonna a 20. května téhož roku se dal prohlásit od lidu římského „tribunem míru a spravedlnosti a osvoboditelem Svaté Římské Republiky“. Tím dnem se začíná sedmi-měsíční vláda Coly di Rienzo, vyplněná prací ve prospěch římského lidu, pro bezpečnost veřejného života, úsilím o politické sjednocení Itálie a bojem proti šlechtické oligarchii, ale i projevy nemírného sebevědomí a spory s kurií a s papežem Klimentem VI. Přílišné sebevědomí Coly di Rienzo (Nicolaus Laurentii) se projevilo tím, že se dal pasovat na římského rytíře, korunovat na Kapitolu, přijal nezvyklé tituly, ba že pozval před římský soud oba sváříci se římské císaře Ludvíka Bavora a Karla IV. a navrhl, aby byl novým císařem zvolen Ital, přičemž nepochybně myslel sám na sebe. Tyto a ještě jiné excesy vzbudily pochybnosti a odpor proti němu i u jeho přátel a zejména popudily papeže Klimenta VI. Když se papež chystal proti němu zakročit vojensky, nenašel Cola jiné východisko, než že se 15. prosince 1347 vzdal hodnosti tribunské. Skrýval se pak na různých místech a nakonec našel útočiště v jihoitalských Apeninách u františkánských spirituálů neboli fraticellů (bratři), blouznivých stoupců opata a myslitele Joachima da Fiore († 1201), vyznavačů Ducha svatého, v jehož příchod na zem věřili. Z tohoto chiliastického a vizionářského prostředí, neuznávaného, ba pronásledovaného oficiální církví, přivedly Colu di Rienzo rady přátel v létě 1350 do Prahy ke Karlu IV., od něhož Cola očekával podporu jak pro své dosud nezapomenuté plány na sjednocení Itálie a obnovení slávy Říma, tak porozumění pro myšlenky joachimítské. Karel IV. ho přijal kupodivu přátelsky,

ač měl důvod se na něho hněvat. Dopřál mu dokonce veřejné slyšení, na němž Cola di Rienzo okouzluje posluchače svou výmluvností. Svou politickou minulost a své styky s františkánskými spirituály vylíčil pak Karlovi na jeho výzvu v listě psaném v červenci 1350.¹ Ale další list z téhož měsíce² poslal Cola Karlovi už z vězení, do něhož ho dal Karel zavřít na naléhání papeže Klimenta VI., svého bývalého vychovatele. I tento list z vězení v arcibiskupském paláci v Roudnici má povahu autobiografickou a obsahuje mimo jiné obšírné vyprávění o Colovi, údajně nemanželském synovi císaře Jindřicha Lucemburského a tedy pokrevním příbuzným Karla IV. Optíraje se o věštiny jihoitalských spirituálů vybízí Cola di Rienzo Karla IV. k boji o obnovu římské říše a nabízí mu svou pomoc proti papeži.

Odověď na tento list je právě text, který zde předkládáme čtenáři, přeložený z latinského originálu³ do češtiny. Je pro Karla IV. velmi příznačné, že neváhal svému vězni písemně odpovědět, a ovšem i to, jak mu odpověděl. I to málo, co jsme o Colovi di Rienzo úvodem k četbě svého překladu pověděli, umožní, doufejme, čtenáři, aby listu porozuměl a aby si z něho učinil správnou představu o povaze Karlově.

Cola di Rienzo odpověděl Karlovi IV. v druhé polovině srpna 1350⁴ obšírným listem, na nějž Karel IV., pokud je nám známo, se neozval. Ale o tom, že měl s vězněm Colou dále styky, svědčí to, že mu svěřil stylizaci odpovědi na první dopis, který mu poslal Petrarca z Padovy dne 24. února 1351.

Roku 1352 byl Cola di Rienzo propuštěn od nástupce Klimenta VI. z avignonského vězení, kam byl z Roudnice dopraven, a brzy poté byl poslán papežem Innocencem VI. jako tribun do Říma, kde však byl při povstání lidu organizovaném šlechtou 8. října 1354 zavražděn a jeho tělo spáleno. Nám tu ostatně nešlo o tragický život a konec dobrodružného římského „tribuna“, ale o osvětlení lidského charakteru našeho panovníka, na jehož úmrtí před 600 lety vzpomínáme a jehož osobnost má takový význam i pro dějiny našeho umění.

Překlad Karlova listu

Protože celý Zákon závisí na dvou příkázáních, totiž abychom Boha nade všechno milovali a bližního svého jako sebe samy,⁵ ať tě tedy nemrzí to, co se stalo, protože nikdo nepoznal úmysl Páně a nikdo není a nebyl jeho rádcem,⁶ ale mnozí mnohé věci říkají, které si odporují. Než nikdo si není jist ve svých soudech a nikomu nejsou známy časy a okolnosti. To naznačil Kristus apoštolům fka: Není vaší věcí znáti časy a okolnosti, které si Otec ponechal ve své moci.⁷ A Pavel praví, že spatřil ve vidění věci, o kterých není dovoleno člověku mluvit.⁸ A Jan, který z prsou Páně sál proudy tajemství, nechtěl o nich mluvit jasně, ale temně, aby se člověk nepovyšoval na zemi, když jediný Syn boží, na němž se vyplnila všechna proroctví, nechtěl lidem jasně předpovídat budoucnost, aby se nezdálo, že řeč Páně obsahující předurčení znamená, že se věc v budoucnosti nutně tak stanou — aby tím nezmenšil svou moc, třebaš všechno

¹ Viz K. Burdach—P. Piur, Briefwechsel des Cola di Rienzo, Berlin 1912—1929, 3. díl, č. 49, str. 191—197.

² K. Burdach—P. Piur, l. c., 3. díl, č. 50, str. 198—213.

³ K. Burdach—P. Piur, l. c., 3. díl, č. 51, str. 214—219.

⁴ K. Burdach—P. Piur, l. c., 3. díl, č. 58, str. 279—332.

zná a nic mu není skryto. Ačkoli ani sama řeč Páně by nemohla způsobit nutnost děje, neboť kdyby se ze samotné řeči odvozovala nutnost děje, dalo by se to proti boží svrchovanosti, neboť Bůh kdysi v době Starého zákona, kdy působili proroci, jejichž ústy předpovídal Duch svatý budoucnost, aby se tím spíše věřilo v narození Syna božího, dal přednost tomu, aby se prorok Jonáš mylil,¹⁰ než aby sám zapomněl na obvyklé smilování nad Ninivem. Ten také nejprve pomazal Saula na krále a sesadil ho, když zpyšněl,¹¹ a lid Izraelský mnohokrát pokořil a pokořením napravil a mnohokrát ho potom zase postupem doby pozvedl, neboť kalich je v rukou Hospodinových, plný čistého vína.¹² Proto kdo se pokládá za většího, budiž jako menší, a kdo je pánem, budiž jako sloužící,¹³ neboť bylo psáno: Svrhl mocné s křesla a povýšil ponížené.¹⁴ Mnozí se domnívají, že jsou velcí duchem a rozumem, ač jejich základ je zbudován na sloupech pýchy a marnosti a nestojí na kameni úhelném,¹⁵ pokoušejí se však přesto přirovnávat ke kvádrům, které znamenají apoštoly, aby se řítili, oklamáni svým hodnocením, do pádu s knížaty temnot ve společnosti Luciferově, jenž se chtěl pod zdáním slávy podobati Bohu a rozdělovati knížectví a služby andělů.

Poněvadž jsi těmto věcem uvěřil a chtěl jsi být z vlastní vůle hlasatelem takových proctví, která směřují ke zkáze správců Církve svaté a ohlašují nový dar Ducha svatého, jenž byl o svátku Letnic vylit na apoštoly, jejich žáky a jiné věřící, a nejenom onoho dne, ale po všechny časy podle slibu Syna božího vyléval, jak známo, paprsky svého světla — a o jiném slibu seslání Ducha svatého v budoucnosti jsme v evangeliích nečetli ani neslyšeli — nám se tedy zdá, že taková proctví jsou bludná a že zcela odporují pravdě. Ve skutečnosti však, protože Petr dostal klíč od Boha, má Bůh moc, pokud se nástupci Petrovi jakkoli odváží hřešiti, kárat je a soudit, protože jemu náleží soudit své zástupce, kdežto nám se nesluší stavět proti nebi ústa svá.¹⁶ Neboť čím víc oni vynikají nad ostatní lidi, tím je silnější jejich soudce mocí, věděním, moudrostí a poznáním, a nikdo nemůže odporovat tomu, jenž řekl: Mně náleží pomsta a já odplatím¹⁷ atd. A jestliže od nich křesťanstvo utrpí nějakou škodu, ať svěří trest všemohoucímu Bohu a ten sám odplatí, jenž dává odměnu a odplatu každému podle skutků jeho.¹⁸ Ale radil nám Kristus, abychom se varovali těch, kteří přicházejí v rouše ovčím, ale uvnitř jsou vlci hltaví.¹⁹ Proto ti radíme, aby ses vzdal styku s nevědomými poustevníky, kteří nejsou vzdělaní ve vědách, protože lidé vzdělaní a učení budou se skvíti jako hvězdy na věčné časy,²⁰ nevzdělanci však, kteří věří, že krácejí v duchu pokory a nedovedou se brániti proti svým hříchům a spasiti své duše, chtějí poznat od kteréhosi učeného blouznivce tajemné záhady a spravovati v Duchu vše, co jest pod nebem. A ti, kteří se k nim uchylují, vyhýbají se zdravému vzdělání, obracejí se k bajkám a i když někdy začnou pod rouškou pokory, přece podle svého cíle zřejmě víc usilují o věci pozemské než o věci nebeské, k nimž Kristus praví: Vyvrž břevno z oka svého²¹ atd. Právě proto, že máme Boha milovati z celého srdce atd. a bližního svého jako sebe samy, pro lásku k Bohu, kterou jsme mu povinni jako svému Stvořiteli, Vykupiteli a Spasiteli, od něhož si také žádáme odměnu na konci života a do jehož pole jsi zasel semena, jimiž by mohly být, kdyby v koukol vyrostla, nakaženy přesnicí upřímnosti,²² chtějíce tomu zabrániti, kázali jsme tě zatknouti, a to je první příčina tvého zatčení.

Druhou pak příčinou je krátce láska k bližnímu. Protože kdo nenávidí duši svou na tomto světě, ostříhá ji pro život věčný,²³ máme spíš v úmyslu nenávi-

děti tvou duši na tomto světě, než ji zahubiti v životě věčném. Proto jestliže jsi neměl nájemce, který by tě najal na vinici Páně, takže jsi až do této hodiny stál zaháleje, není třeba, abys proto zoufal, ale aby ses dal najmout na vinici, kde by se tvá práce zalíbila tomu, jenž jinak řekl v podobenství: Dal pán vinice jednomu každému po penízi, počna od posledních až do prvních.²⁴

Ty věci pak, které jsi nám pečlivě vypsál o svém původu a rodu, ponecháváme Bohu, protože nám nenáleží o takových věcech pojednávat. Ale to jedno víme, že jsme všichni tvorové boží a synové Adamovi, učinění z prachu země²⁵ a že se nakonec do země navrátíme a že nám Bůh nařídil, abychom se navzájem jako bližní milovali. Tou láskou si také přejeme být od tebe milováni, jestliže jsi ovšem pojal předtím lásku k Bohu.

Co se však týče toho, žes psal, že lid Římský a Italský bude mít veliké poškození a nelibost nad tvým nynějším zatčením, že nám z toho vznikne škoda a že pro toto zadrženi bude moci být jak v Římě, tak v Itálii zadržena naše čest a náš prospěch a že s toho budeme mít málo chvály, jsme toho mínění, že naše duše má spíš chválit Boha, než aby byla chválena od lidu, podle žalmisty, který praví: Chval duše má Hospodina, chváliti budu Hospodina po celý svůj život, žalmy zpívati budu Bohu svému, pokud budu naživu.²⁶ Nad nelibostí lidu Římského a Italského i nad škodou, která nám, jak tvrdíš, hrozí, z tak dlouhého trvání tvé vazby, jestliže tomu tak jest, zajisté cítíme bolest, ale raději bychom chtěli časnou škodu na nás samých zakoušeti a časnou soustrast s bližními cititi, než přivodit nám trest věčný.

Po tom všem co jsme svrchu napsali, tě však žádáme a napomínáme, abys upustil od blouznivých myšlenek a abys zcela zapomněl na světské hodnosti, pokud jsi snad nějaké měl, a abys ses nestavěl proti Bohu s tvrdou šíjí a se srdcem kamenným, ale vezma na sebe spíše přílbu spasení a štít víry,²⁷ abys nadále setrval se srdcem zkroušeným a pokorným,²⁸ kterým Bůh nepohrdne.

²⁴ Matouš 22, 37—40. — ²⁵ Pavel, Řím. 11, 34. — ²⁶ Skutky ap. 1, 7. — ²⁷ Pavel, 2 Kor. 12, 3—4. — ²⁸ Jan 13, 25; Apokal. — ²⁹ Jonáš 1, 1n. — ³⁰ Kniha královská (Samuelova). — ³¹ Žalm 74, 9. — ³² Lukáš 22, 26. — ³³ Lukáš 1, 52. — ³⁴ Pavel, Ep. 2, 19—20. — ³⁵ Žalm 72, 9. — ³⁶ Pavel, Řím. 12, 19. — ³⁷ Matouš 16, 27; Pavel, Řím. 2, 6. — ³⁸ Mat. 7, 15. — ³⁹ Daniel 12, 3. — ⁴⁰ Matouš 7, 5. — ⁴¹ Pavel, 1. Kor. 5, 8. — Jan 12. 25. — ⁴² Matouš 20, 1n. — ⁴³ Genesis 2, 7. — ⁴⁴ Žalm 145, 1n. — ⁴⁵ Pavel, Ep. 6, 16. — ⁴⁶ Žalm 50, 19.

LA LETTERA DI CARLO IV A COLA DI RIENZO IMPRIGIONATO

Nel giugno del 1350 mandò Cola di Rienzo una lettera a Carlo IV (vedi K. Burdach—P. Piur, Briefwechsel des Cola di Rienzo, Berlino 1912—1929, vol. 3, n. 50, pagg. 198—213), alla quale poco dopo il sovrano gli rispose con la lettera, il cui testo latino (K. Burdach—P. Piur, l. c., n. 51, pagg. 214—219) viene ora presentato al lettore in una traduzione ceca. Carlo IV cerca in questa lettera di dissuadere Cola dalla fede nelle profezie che „sono eretiche e completamente contrarie alla verità“. A questa chiara polemica contro i gioachimiti meridionali egli aggiunge un avvertimento di guardarsi dal giudicare sfavorevolmente le istituzioni ecclesiastiche, poichè Dio ha detto „A me la vendetta, io darò il contraccambio“. Carlo perciò consiglia a Cola di „rinunciare al contatto con gli eremiti ignari, non istruiti nelle scienze, i quali vogliono conoscere da un dotto visionario i misteri arcani...“. Era proprio per questa ragione che Carlo aveva fatto arrestare Cola, cioè perchè, come scrive, dal seme che aveva seminato non germogliasse la zizzania. Per quanto riguarda il riferimento da Cola alla

sua origine e parentela con Carlo, lascia Carlo la decisione a Dio. „Sappiamo pero una cosa, cioè che tutti siamo creature di Dio e figli di Adamo ... e che Dio ci ha imposto di amarci come prossimi“. L'avvertenza di Cola che il popolo romano ed italiano proverà grande sdegno pre il suo arresto viene respinta da Carlo don le parole: „... sentiamo certamente dolore, ma vorremmo piuttosto soffrire un danno temporaneo su noi stessi... anzichè causarci una pena eterna“.

La lettera finisce così: „Dopo tutto quel che abbiamo scritto sopra ti chiediamo e ammoniamo però di desistere dai pensieri esaltati e dimenticare interamente le dignità profane, se forse ne avevi alcune, a di non opporti a Dio ostinatamente e col cuore di pietra, ma mettendoti piuttosto l'elmo della salvezza ed impugnando lo scudo della fede di continuare a rimanere con il cuore compunto ed umile che Dio non disprezzerà“.

I brani scelti dalla lettera di Carlo sono forse sufficienti a dimostrare perchè abbiamo ritenuto utile tradurre in ceco questa prova della sua saggezza di sovrano e del suo carattere umano.

Tradotto da Jaroslav Ondráček

